

ÇAL VE CİVARINDA DEVLETEN BAŞKASI TARAFINDAN YAPILAN AĞAÇLANDIRMALAR SONUCU OLUŞAN ORMANLAR VE AĞAÇLIK ALANLARIN SORUNLARI VE ÇÖZÜM YOLLARINA İLİŞKİN ÇALIŞMA GRUBU RAPORU

1. Amaç ve Kapsam

Denizli ilinde bulunan Çal ilçesi Türkiye’de devletten başkası tarafından yapılan ağaçlandırmalar konusunda öncü role sahiptir. Bu ağaçlandırmalar önceleri sahipli arazilerde yapılmış ve ağaçlandırmalar yoluyla özel ormanlar oluşmuştur. Daha sonra, Orman Kanunu’nda yapılan değişikliklerle orman içi açıklıklarda da özel ağaçlandırma yapılması olanaklı hale gelmiş ve bu tür alanlarda da ağaçlandırmalar yapılmıştır. Bu haliyle Çal bütün Türkiye’ye model olabilecek nitelikler taşımaktadır. Ne var ki zaman içerisinde, özellikle yararlanmaya ilişkin yaşanan sorunlar nedeniyle halkın ağaçlandırma ve orman kurma şevki kırılmış ve hatta oluşturulan ağaçlık alanlar başka tür arazi kullanım şekillerine dönüştürülmeye başlanmıştır.

Türkiye Ormanlılar Derneği Denizli Temsilciliği, yukarıda belirtilen ağaçlandırma çalışmaları sonucunda oluşan ormanların ve ağaçlık alanların sorunlarını saptamak ve bu sorunlara çözüm önerileri geliştirmek üzere bir çalışma grubu oluşturmuştur. Hazırlanan bu rapor söz konusu çalışma grubunun aşağıda kısaca açıklanan yöntemle elde ettiği bilgi ve belgelere dayanarak kaleme alınmıştır.

2. Yöntem

Öncelikle Çal Orman İşletme Müdürlüğünde bulunan kayıtların incelemesi yapılmıştır. Bununla birlikte Çal’da yapılan ağaçlandırma çalışmaları ile ilgili daha önceden yapılan araştırmalar sonucunda yapılan yayınlar incelenmiştir. Konuyla ilgili olarak ön plana çıkan iki önemli araştırma bulunmaktadır. Bunlardan ilki Ahmet Tolunay tarafından hazırlanmış bir Yüksek Lisans Tezidir.¹ Çalışmamızda bu tezin tam metnine ulaşamadığı için Orman ve Av Dergisi’nde yayımlanan özetinden yararlanılmıştır.² Diğeri ise Prof. Dr. Uçkun Geray ve ekibi tarafından yapılmıştır ve 1993 yılına aittir.³ Ayrıca, yapılan ağaçlandırma çalışmaları ile ilgili sorunları incelemek ve çözüm üretmek üzere Çal Orman İşletme Müdürlüğü tarafından Temmuz 2017’de hazırlanmış bir komisyon raporu (Ek-1) ile Denizli Orman Bölge Müdürlüğünün konuya ilişkin 23.01.2018 tarihli yazısı da çalışma grubumuz tarafından değerlendirilmiştir (Ek-2). Daha sonra 6-7 Aralık 2019 tarihlerinde saha incelemeleri gerçekleştirilmiştir. Bu incelemeler kapsamında bir yandan ilçenin farklı noktalarındaki ağaçlandırma alanları ziyaret edilmiş diğer yandan ağaçlandırma çalışmalarında öncü rol oynayan kişiler ya da onların yakınlarıyla görüşmeler yapılmıştır. Bunlardan ilki 6 Aralık 2019 tarihinde Hasan Cerit ile yapılan görüşmedir. Hasan Cerit, Süller beldesinde 1987 yılında başlayan ağaçlandırma çalışmalarında öncü rol oynayan kişidir ve görüşme Hasan Cerit’in evinde gerçekleştirilmiştir. Kendisiyle yapılan görüşme ayrıca video çekimiyle kayıt altına alınmıştır. İkinci görüşme Prof. Dr. Sadık Çökelez ile yine 6 Aralık 2019 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Sadık Çökelez hem Çal’da başlayan ağaçlandırma çalışmalarının öncüsü

¹Tolunay, A. 1988. Çal Yöresinde Özel Orman İşletmeciliği ve Özel Ağaçlandırmalar. İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

² Orman ve Av, Yıl 63, Cilt 63, Sayı:1-2-3-4.

³ Geray, U., Türker, A., Bekiroğlu, S., Ok, K. 1993. Bolu, Konya, Zonguldak, Denizli ve İzmir Orman Bölge Müdürlüklerinde Yapılan Sosyal Ormanlık Çalışmalarının İncelenmesi. FAO Proje No: GCP/TUR/045/SWI.

olarak kabul edilen ve Çal Belediye Başkanlığı da yapan Ahmet Çökelez'in oğlu olması nedeniyle hem de hâlihazırda ağaçlandırma yoluyla oluşmuş özel orman sahibi olması nedeniyle önemli bir karakterdir ve kendisiyle görüşme Çal Ziraat Odası'nda yapılmıştır. Bu görüşmede Sadık Çökelez'in isteği üzerine video ya da ses kaydı alınmamıştır.

3. Bulgular ve Sorunlar

Çal ilçesinde yapılan özel ağaçlandırma çalışmalarını temel olarak üç grupta toplamak olanaklıdır. Bunlar;

- Hükmi Şahsiyeti Haiz Amme Müesseselerine Ait Ormanlar ile Hususi Ormanlar,
- Orman Kanununun 57 inci maddesine istinaden yayımlanan 1984 ve 1987 tarihli Ağaçlandırma Yönetmeliklerine göre yapılan ağaçlandırmalardan gelen ormanlar,
- Orman Kanununun 57'inci, 59'uncu, 60'ıncı, 61'inci, 63'üncü, ek 5'inci ve ek 12'nci maddelerine göre 1989 ve sonraki yıllarda yayımlanan ve pek çok kez değiştirilen Ağaçlandırma Yönetmelikleri kapsamında yapılan özel ağaçlandırmalardır.

İlk grupta yer alan ağaçlandırmalar 6831 Sayılı Orman Kanunu'nun 57. maddesinin 1983 yılında 2896 Sayılı Kanun ile değiştirilmesinden önce yapılan ağaçlandırmalardır.⁴ Bu dönemde, yani 1983 yılından önce yapılan ağaçlandırmaların tamamı sahipli arazide gerçekleşmiştir. 1982 yılında Çal Orman İşletme Müdürlüğü tarafından yapılan envantere göre Çal yöresinde toplam 1470,9 ha sahipli arazide gerçekleştirilmiş ağaçlandırılmış alan bulunmaktadır.² Diğer yandan, Çal Orman İşletme Müdürlüğünü güncel kayıtlarında yapılan inceleme sonucunda şu bilgilere ulaşılmıştır: Gerçek ve tüzel kişiler adına kayıtlı tapu ile sahipli arazi içerisinde bulunan ve 4785 sayılı Kanunun yürürlük tarihinden sonra tabii olarak ve ekim-dikim yoluyla yetiştirilmiş ormanlardan; 183 ha Hükmi Şahsiyeti Haiz Amme Müesseselerine Ait Orman, 146 ha hususi orman bulunmaktadır. Toplam 329 ha alana isabet eden bu ormanların tamamı ibreli ağaç türlerinden oluşmaktadır.

İkinci grupta yer alan ağaçlandırmalar 27.08.1984 tarih 18502 ve 06.04.1987 tarih 19423 sayılı Resmi Gazetelerde yayımlanan Ağaçlandırma Yönetmeliklerine göre 1984-1989 yılları arasında kızılçam ile toplam 970 hektarlık alanda, devlet ormanı sınırları içinde ve çok ortaklı saha tahsisleri yapılmak suretiyle meydana gelen ormanlar olup gerçekte kaç hektar alanın ağaçlandırıldığına dair yeterli veriye ulaşılamamıştır.

Üçüncü grupta yer alan ağaçlandırma çalışmaları ise, 11.03.1989 tarih 20105, 26.06.1994 tarih 21972, 22.10.1996 tarih 22795, 23.02.1998 tarih 23267, 09.10.2003 tarih 25254, 23.08.2012 tarih 28390 sayılı Resmi Gazetelerde yayımlanan Ağaçlandırma Yönetmeliklerine göre günümüze kadar 541 hektar alanda yapılan özel ağaçlandırma çalışmalarıdır.

İkinci ve üçüncü grupta yapılan toplam 1511 Ha özel ağaçlandırma çalışması kızılçam, karaçam, sedir ile 1396 Ha, 2003 ve 2012 tarihli yönetmeliklere göre de badem, ceviz, hünnap ile 115 Ha alanda yapılmıştır. 2003 yılından sonra asli orman ağacı türleri ile yapılan özel ağaçlandırma çalışması bulunmamaktadır. Bu özel ağaçlandırma çalışmalarınının 1465 ha'nın devlet ormanında, 18 ha'nın hazine arazisinde, 28 ha'nın da şahıslar adına kayıtlı arazilerde bulunduğu saptanmıştır.

⁴ Bu madde 1986 yılında 3302 Sayılı Kanun ile bir kez daha değiştirilmiştir.

² a.g.e.

Çal yöresinde devletin dışındaki kişi ve kurumlar tarafından yapılan ağaçlandırmaların geçmişi 1936 yılına kadar uzanmaktadır. Ağaç bayramlarında yapılan ağaç dikme şenliklerinin bu ağaçlandırmalarda etkili olduğu düşünülmektedir. Çal Belediyesi tarafından rekreasyonel amaçlarla yapılan ağaçlandırma daha sonra gerçek kişileri de harekete geçirmiş ve özel ağaçlandırma çalışmaları özellikle 1960'lerden itibaren hız kazanmıştır.²

Bununla birlikte, yörede yapılan özel ağaçlandırmalarda bazı kişilerin adı liderlik etmek açısından ön plana çıkmaktadır. Bu kişiler; Çal'da Ahmet Çökelez, Orhan Vural ve Hikmet Omca, Süller'de ise Hasan Cerit'tir.³

Yapılan incelemeler sonucunda özel ağaçlandırma çalışmaları sonucunda oluşan ormanlar ve diğer ağaçlık alanlarla ilgili aşağıdaki sorunların yaşandığı saptanmıştır:

1) Sahipli arazide yapılmış ağaçlandırma çalışmaları sonucunda özel orman haline gelmiş alanlarla ilgili sorunlar:

a) Yönetime ilişkin sorunlar: 6831 Sayılı Orman Kanunu'nun özel ormanlara ilişkin 50-56. maddeleri ile 4 Mayıs 2016 tarih ve 29702 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Hususi Ormanlar ve Hükmi Şahsiyete Ait Amme Müesseselerine Ait Ormanlar Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri özel ormanların yönetimi açısından orman sahibine pek çok yükümlülük getirmektedir. Bu yükümlülükler mesul müdür atanması, harita ve amenajman planlarının yapılması ve yol şebeke planlarının yapılması ile koruma sorunları ön plana çıkmakta ve çoğu zaman mirasçı sayısının fazla olması nedeniyle özel orman sahipleri ile devlet arasında sorunlar yaşanmasına neden olmakta, mevzuatın gerekleri orman sahiplerince yerine getirilememektedir.

b) Yararlanmaya ilişkin sorunlar: Yukarıda sıralanan yönetim sorunlarını bir şekilde çözmüş bulunan özel orman sahipleri, ormandan elde ettikleri odunun piyasa fiyatının çok düşük olduğundan, odunu, odun tüccarlarının inisiyatifinde ve değerinden çok daha düşük fiyata sattıklarından, ekipman açısından yeterli güçlerinin bulunmaması nedeniyle kendilerinin kesim yapıp satmalarının mümkün olmadığından şikayet etmektedirler.

Bu ormanların amenajman planlarının; çok amaçlı faydalanma esasına göre yaban hayatı, su kaynakları, bitki çeşitliliği gibi ekosistemin diğer öğelerinin de dikkate alındığı, asli ve tali orman ürünlerinin birlikte planlandığı, orman sahibinin belirlediği işletme amaçları ile bu amaçları gerçekleştirecek tekniklere göre yapılması gerektiği halde, devlet ormanlarında amenajman planı yapılmasına ilişkin usul ve esaslara göre ve sadece asli ürünlerden odun üretimi planlaması yapılmakta, bunun sonucu olarak da ormanın çok amaçlı işletilmesi sağlanamamaktadır.

Diğer yandan, plan olsa bile plan gerekleri çoğu zaman orman sahipleri tarafından yerine getirilememektedir. Uygulamaya bakıldığında mesul müdür olarak atanan kişiler, orman işletmeciliği konusunda yeterlilik taşımadığı gibi bu kişilerin konuya ilişkin herhangi bir bilgisi de bulunmamaktadır. Mevzuatta mesul müdür olarak atanacak kişilerin hangi niteliklere sahip olacağı, nasıl bir yetki ve sorumluluk ilişkisi içerisinde çalışacakları belirtilmemiştir.

² a.g.e.

³ Geray, U., Türker, A., Bekiroğlu, S., Ok., K. 1993. Bolu, Konya, Zonguldak, Denizli ve İzmir Orman Bölge Müdürlüklerinde Yapılan Sosyal Ormanlık Çalışmalarının İncelenmesi. FAO GCP/TUR/045/SWI (yayımlanmamış proje raporu).

Deneyimler orman sahiplerinin orman ürünlerinin hasadı ile ilgili olarak ormanlarında işlem yaptığını, bakım, silvikültür, zararlılar ile mücadele, yetiştirme ortamı hazırlığı, dikim vb. teknik konularda işlem yapmadığını, ormanlarından son hasılda en yüksek verim alma ve ormanın devamlılığını sağlama gibi bir amaçlarının olmadığını ve ormancılık biliminin gereklerini uygulamaya iradesini gösteremedikleri ortaya koymaktadır.

c) Ormanların diğer işlevlerinden yararlanmaya ilişkin sorunlar: Ormanlar topluma yalnızca odun hammaddesi sağlamaz. Bunun dışında, ormanların toprağı koruma, erozyonu önleme, karbon tutma, rekreasyonel faaliyetlere olanak sağlama gibi başka pek çok işlevi bulunmaktadır. Bunlardan özellikle bu ormanların rekreasyon ve ekoturizm faaliyetlerine açılabilmesi, orman sahiplerine ek gelir sağlayıcı bir fırsat yaratmış olacaktır.

d) Orman işletmeciliğı yönünden yaşanan sorunlar: Tapu ile özel ve tüzel kişiler adına kayıtlı bu ormanların, devlet ormanı içinde parçalar halinde dağınık vaziyette bulunmaları nedeniyle devlet ormanı bütünlüğü bozulmakta ve ormancılık hizmetleri aksamaktadır. Diğer taraftan, tarım alanları içinde ve küçük parçalar halinde bulunan ormanların ticari amaçla işletilmesi de verimli olmamaktadır. Bu yerlerde kapsamlı bir orman işletmeciliğı hayata geçirilememektedir.

e) Üst Hakkı kurulmasına ilişkin sorunlar: Bir malik diğer bir kişiye, arazisindeki ağaçlar üzerinde topraktan soyut olarak bir üst hakkı tanıyamamaktadır. Arazi ile üzerindeki ağaçların ayrı ayrı mülkiyet hakkına konu olamayacağına ait hukuki düzenlemeler bulunmaktadır. Bu durum orman sahibinin orman işletmeciliğı açısından başka kişi ya da kurumlarla işbirliğı yapmasını engellemektedir.

f) Üçüncü şahısların özel ormana girmesi nedeniyle yaşanan sorunlar: Türk Medenî Kanunu'nun 751'inci maddesinde, "Yetkili makamlar tarafından bitki örtüsünü korumak amacıyla yasaklanmadıkça, herkes başkasının orman ve merasına girebilir ve oralarda yetişen yabani meyve, mantar ve benzeri şeyleri, yerel adetlerin izin verdiği ölçüde toplayıp alabilir." hükmüne yer verilmiştir. Bu nedenle bu ormanlardan üçüncü kişiler de faydalanabilmekte ve hususi orman sahipleri bu yükümlülüğe katlanmak zorunda kalmaktadır.

g) Doğal zararlılarla mücadeleye ilişkin sorunlar: Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Kanunu'nun 37'inci maddesi "Özel ormanlarda veya sahipli ağaçlıklarda görülen ve mücadele edilmediğı takdirde muhiti için tehlike teşkil edebilecek olan hastalık ve zararlılarla mücadele Orman İdaresince yapılır. Masrafları orman veya ağaçlık sahiplerinden yazılı olarak istenir." demektedir. Bu madde yöredeki orman sahipleri için ayrıca bir yük oluşturmaktadır.

h) Komşu orman ağaçlarına tahammül mecburiyeti: Türk Medenî Kanunu'nun 740/I maddesi gereğı, bir ağacın dal ve kökleri komşunun mülküne geçip de zarar vermesi halinde, komşunun talebi üzerine uygun bir süre içinde ağaç sahibi bunları kaldırmadığı takdirde, komşunun o dal ve kökleri kesip kendi mülkiyetine geçirme yetkisi vardır. Ancak aynı maddenin III. fıkrasında, komşu ormanlar hakkında bu hükmün uygulanamayacağı düzenlenmiştir. Bu durum hususi orman malikleri ile komşu tarla malikleri arasında sorunlar çıkmasına neden olmakta, komşu tarla sahipleri bu tecavüzlere katlanmak zorunda kalmaktadır.

2) Sahipli arazide yapılan özel ağaçlandırmalar sonucu oluşup üç hektardan küçük olduğu için orman sayılmayan ağaçlıklarla ilgili sorunlar:

Orman sınırları dışında olup, yüzölçümü üç hektarı aşmayan sahipli arazideki ağaç ve ağaçlıklarla örtülü yerler 6831 Sayılı Orman Kanunu'nun 1/g maddesi gereği orman sayılmadığından, bu tür alanlardan faydalanma 3 Ağustos 2012 tarihli "Orman Sayılmayan Yerlerdeki Ağaç ve Ağaçlıklardan Faydalanılması Hakkındaki Yönetmelik" esaslarına göre tapulu kesime konu edilmektedir.

Diğer yandan, 27 Aralık 2013 tarihli "Orman Kadastro ve 2/B Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik" adı geçen ana yönetmeliğin 17'inci maddesinin 2'inci fıkrasının (d) bendinde geçen;

- "...üç hektardan büyük bulunmak kaydıyla özel orman olarak sınırlandırılır."

ifadesini,

- "...üç hektar veya daha büyük olması ve mülkiyeti esas alınmak suretiyle, hükmi şahsiyeti haiz amme müesseseleri ormanı veya hususi orman olarak sınırlandırılır."

şeklinde değiştirmiştir.

Bu değişiklikle, birbirine bitişik olarak üç hektarı aşan ancak her bir malike ait alan olarak üç hektardan düşük olan alanlar değişiklikten önce sınırlandırılması yapılmış olsa idi özel orman statüsü kazanacakken, tapulu kesime konu olmaya başlamıştır. Bu durum gerçek ve tüzel kişilerin kendi arazisinde 0,5-3 hektar genişlikte bir arazide yaptıkları özel ağaçlandırmayla oluşturulmuş ağaçlık yerlerin, hukuksal olarak orman sayılmayacağı sonucunu doğurmuştur. Bu da 6831 sayılı Kanunu'nun özel ağaçlandırma uygulamalarının dayanağı olan 57. maddesindeki "Orman sahasını artırmak maksadıyla ... ağaçlandırma yapmak" amacıyla bağdaşmamaktadır. Bu durumun bir sonucu olarak Çal yöresindeki 3 hektardan küçük ağaçlık alan sahipleri orman ağaçlarını tapulu kesime konu etmek suretiyle orman ağaçlarını tıraşlama keserek araziye başka tür amaçlarla kullanmaya başladıkları gözlenmiştir.

3) Devlet ormanlarında ve hazine arazilerinde yapılan ağaçlandırmalarla oluşmuş ormanlara ve diğer ağaçlık alanlara ilişkin sorunlar:

Çal yöresinde Orman Genel Müdürlüğü'nün izni ile çok ortaklı olarak yapılmış olan ağaçlandırmalar bulunmaktadır. Bir örnek olarak, Süller beldesinde Halil Yüksek ve 383 arkadaşı tarafından 448 hektarlık hazine arazisinde ağaçlandırma yapılmasına Orman Genel Müdürlüğü tarafından 10.05.1988 tarih ve 375 sayılı yazı ile olur verilmiş; daha sonra olura göre ağaçlandırma çalışması yapanlar ile orman işletme müdürlüğü arasında bu ağaçlandırmaya ilişkin birer taahhüt senedi imza altına alınmıştır.⁵ Güncel olarak yapılan incelemeler bu ve benzeri şekilde hazine arazileri üzerinde çok ortaklı olarak yapılan ağaçlandırmaların bütünüyle ya da kısmen proje sahası dışında olduğunu fakat ağaçlandırma uygulamalarının başladığı yıllarda orman idaresi tarafından oluşturulan parsel sistemi ve krokilerle uyumlu olduğu göstermektedir. Diğer yandan, üzerinden 31 yıldan fazla geçmiş olan ağaçlandırma çalışmalarını yapan yurttaşların bazıları ölmüş ve mirasçılarında

⁵ Ağaçlandırma yapan bazı kişiler taahhüt senedi imzalamamışlardır.

ulaşılamamakta, bazıları göç etmiş ve ulaşılamaz hale gelmiş bulunmaktadır. Ayrıca taahhüt senedi verdiği halde fiilen ağaçlandırma yapmayanlar da söz konusudur. Diğer yandan fiilen ağaçlandırma yaptığı halde taahhüt senedi vermeyenler bulunmaktadır. Bütün bunlar konuyu oldukça karmaşık bir sorunlar sarmalı haline getirmektedir.

Konuyla ilgili bir diğer önemli nokta da yapılan ağaçlandırmaların daha sonradan yapılan orman kadastro çalışmalarında devlet ormanı olarak tanımlanan yerlerde kalmış olması ve bu alanların amenajman planının bulunmamasıdır. Ayrıca ilgili mevzuat gereği ortaklaşa yapılan özel ağaçlandırmalarla ilgili sorumluluk ve yararlanma haklarının da ortaklaşa üstlenilmesi gerekmektedir. Bu çalışmalara katılan ve taahhüt senetlerini ibraz eden 85 kişiye yararlanma haklarının tanınabilmesi için kalan 299 kişiye ya da onların yasal temsilcilerine ulaşılması gibi çözümü çok zor görünen bir sorun kendini göstermektedir. Ayrıca, fiilen proje sahasının tamamen ya da kısmen dışına çıkılmış olması, ilgili mevzuat gereği özel ağaçlandırma proje revizyonunun yapılmasını da olanaksız hale getirmektedir.

4) Özel ağaçlandırmaların geneline ilişkin sorunlar:

Orman Kanununun 57'inci maddesinin temel amacı orman varlığını artırmak olduğu halde 1984 yılından günümüze dokuz kez değiştirilen Ağaçlandırma Yönetmelikleri, "Yurтта orman sahasını çoğaltmak maksadıyla orman açıklıklarında, bozuk orman alanlarında" yapılan özel ağaçlandırmalardan, son yönetmelik değişikliği ile "Amenajman planında ve aktüelde verimli orman olmayan yerler" tanımına evrilmiştir. Bu süreç içinde verimli orman alanları içindeki, herhangi bir sebeple meydana gelen açıklık, ağacsız orman toprağı, bozuk koru veya bozuk baltalığa dönüşmüş alanlar özel ağaçlandırmaya konu edilemeyeceğine dair kısıtlayıcı hükümler her yönetmelik değişikliğinde yavaş yavaş ortadan kaldırılmıştır. Her nasıl tanımlanırsa tanımlansın zaten orman ekosisteminde olan bu yerlerde yeni orman ekosistemi oluşturmak amacıyla ağaçlandırma yapılmasının hukuksal olarak orman sayılan yerleri artırmayacağı açıktır. Diğer taraftan bozuk devlet ormanı ya da son haliyle amenajman planında ve aktüelde verimli orman olmayan yerlerin, her yönetmelik değişikliğinden yeni bir meyve veren türün eklenmesiyle, badem, ceviz, harnup ve kestaneden kekik, adaçayı ve zeytine kadar bu ürünlerin tarımının yapıldığı alanlara dönüştürülmesi ile olası ekolojik ve yönetsel sorunlar görmemezlikten gelinmektedir. Orman ve ağaç sever yurttaşların orman ağacı türleri ile yaptığı özel ağaçlandırmalardan, yıllar içinde orman ekosistemi oluşturmayan meyveli ağaç türleri ile yapılan özel ağaçlandırmalara dönüş olmuştur. Yapılan yönetmelik değişiklikleri ile özel ağaçlandırma çalışmalarının orman alanlarının korunmasından ve artırılmasından çok, devlet ormanlarının bir meta haline getirilmesine hizmet ettiği çok açıktır.

4. Çözüm Önerileri

1) Sahipli arazide yapılmış ağaçlandırma çalışmaları sonucunda özel orman haline gelmiş alanlarla ilgili sorunlara ilişkin çözüm önerileri:

a) Yönetime ilişkin sorunlarla ilgili çözüm önerileri: Genel olarak Türkiye'de ağaçlandırma yoluyla oluşmuş özel orman bulunmamaktadır. Olanların büyük bir bölümü Cumhuriyet öncesi dönemde doğal devlet ormanlarının bir şekilde özel mülkiyete geçmesi ve miras yoluyla bugünkü sahiplerine ulaşmasının sonucudur. Oysa Çal ve çevresindeki özel ormanlar bütünüyle farklı bir tablo ortaya koymaktadır. Yurttaşlar sahibi oldukları araziyi kendi tercihleri ile ağaçlandırmış ve başka tür arazi kullanımları yerine ormana dönüştürmeyi

tercih etmiştir. Bunu da orman idaresinin desteğinde kendi emeği ile ve kendi parasal kaynaklarını kullanarak gerçekleştirmiştir. Bu nedenle, Anayasa'nın 169. maddesinde yer alan "Bütün ormanların gözetimi ve denetimi devlete aittir." hükmü dikkate alınarak ve ormanın bütünlüğüne ve devamlılığına zarar verecek suiistimallere meydan vermeden, yüksek ve erken ekonomik getirilere sahip olan tarım, turizm, inşaat vb. sektörlerle rağmen uzun dönemli ve daha az getiriye tercih ederek kendi arazisinde kendi emeği ile orman oluşturmuş orman sahiplerine bazı ayrıcalıkların tanınması sağlanarak çözüm üretilmesi düşünülebilir. Bu amaçla, yukarıda adı geçen Hususi Ormanlar ve Hükmi Şahsiyeti Haiz Amme Müesseselerine Ait Ormanlar Yönetmeliği'nin 8'inci ve 9'uncu maddeleri değiştirilerek; **öncesi orman olmayan sahipli arazi üzerinde emekle yetiştirilmiş ağaçlar yoluyla oluşmuş özel ormanların amenajman planlarının ve yol şebeke planlarının devlet orman işletmeleri tarafından yapılması** sağlanabilir. Böylelikle çoğunlukla orman sahipleri için zorlayıcı bir koşul olan bu kurallar sınırlı şekilde esnetilmiş olarak orman sahibinin ormanı yönetmesi ve ormanından yararlanması kolaylaştırılmış olur. Bu da bundan sonra benzer girişimlerde bulunması muhtemel kişiler için caydırıcı bir kuralın ortadan kaldırılması anlamına gelir.

Yönetmeliğin mesul müdürle ilgili 7'inci maddesinde yapılacak değişiklik ile mesul müdür olarak atanacak kişinin niteliği belirtilmeli, mesul müdürün çalışmalarını kolaylaştırmak ve irade dışı hatalar yapmasını önlemek amacıyla orman idaresinin mesul müdürlere fiili desteği artırılarak mesul müdürlerin daha rahat çalışması sağlanmalıdır. Ayrıca mesul müdürlerin görevlerini vekaleten bir başkasına devredemez hükmünün serbest meslek mensubu orman mühendisi ya da orman yüksek mühendislerine devir konusunda istisna tanınmak yoluyla esnetilmesi yararlı olacaktır.

b) Yararlanmaya ilişkin sorunlarla ilgili çözüm önerileri: Çal ve civarındaki özel orman sahiplerinin bireysel olarak üretim ve pazarlama işlerini verimli bir şekilde yaparak ürünlerini piyasa koşullarına uygun olarak satmalarına ve buna uygun gelir elde etmelerine olanak bulunmamaktadır. Bu nedenle özel orman sahiplerinin bir üretim ve pazarlama kooperatifi kurmak yoluyla çözüm üretmesi söz konusu olabilir. Özel orman sahipleri emek ve sermayelerini birleştirip birlikte hareket ederek odun tüccarlarına mahkûm olmaktan kurtulabilirler.

Diğer yandan, özellikle Türkiye iç piyasasında ciddi bir odun hammaddesi açığı bulunmaktadır. Bu nedenle Orman Genel Müdürlüğü'nün ormanların devamlılığını tehlikeye atacak ölçüde odun üretim olanaklarını zorladığı da bilinmektedir. Özellikle ahşap levha endüstrisinin her çeşit oduna ihtiyacının olduğu istatistiksel olarak ortadadır. Bu koşullarda özel orman sahiplerinin odun tüccarlarına mahkûm olarak düşük gelir elde etmeleri benzer şekilde arazisini ağaçlandırarak özel orman kurma niyeti olanlar için büyük caydırıcılık unsurudur. Bu nedenle, kooperatifleşmenin gerçekleş(e)mediği durumlarda devlet orman işletmelerinin özel orman sahipleri ile anlaşmak yoluyla özel ormanlardan odun üretmesinin olasılığı araştırılmalıdır. Her ne kadar Orman Genel Müdürlüğü'nün dikili satışlar yoluyla üretim ve pazarlama işlerinden uzaklaşmayı tercih ettiği biliniyorsa da (ki, bu politikanın ne derece doğru olduğu ayrı bir tartışma konusudur) özel ormanları teşvik etmek amacıyla yukarıda önerilen yöntemin gerçekleştirilme olanakları zorlanmalıdır. Ancak bu şekilde eskiden tarım yapılırken şimdi atıl vaziyette duran arazilerin özel ağaçlandırmalar yoluyla ormanlaşması teşvik edilebilir.

Özel ormanların amenajman planlarının yapılmasında orman sahibinin talep ve beklentileri ile ormanların çok yönlü işlevlerinin dikkate alınması kaçınılmaz bir zorunluluktur. Yalnızca odun

7

üretimi odaklı amenajman planları devlet ormanları için olduğu gibi özel ormanlar için de rasyonel sonuçlar doğuramaz.

c) Ormanların diğer işlevlerinden yararlanmaya ilişkin sorunlarla ilgili çözüm önerileri:

Özel orman sahiplerine ormanlarından yeni gelir kaynakları yaratmak diğer arazi sahiplerinin de ağaçlandırmalar yoluyla özel orman sahibi olmalarını teşvik edecektir. Bu noktada ilk akla gelen alternatif, özellikle kentli ve genç nüfusun doğaya dönüş taleplerini karşılamaya yönelik çalışmalar olabilir. Ekoturizm genel başlığı altında düşünülebilecek pek çok etkinlik özel ormanlarda planlanabilir ve yukarıda belirtilen talep bu tür alanlara yönlendirilebilir. Kentli gençler, örneğin, yaz ayları boyunca özel ormanlarda çalışabilir, bakım, üretim ve idari faaliyetlere yardımcı olabilir; ağaçlandırılmamış arazilerdeki tarımsal aktivitelere katılabilir, bitkisel ve hayvansal üretime destek olabilir ve bu yolla doğayı deneyimleme yoluyla kendi taleplerini karşılayabilirler. Bunun dışında, özel ormanlar üretime katılmadan gezip görme amacını güdecekler için de potansiyel bir kaynak oluşturmaktadır. Yeni oluşturulacak özel ormanlarda planlama (alan planlaması, tür seçimi vb.) başlangıçta bu amaçlar göz önünde tutularak yapılırsa daha başarılı sonuçlar alınabilecektir.

Bu açıdan dikkate alınması gereken bir diğer nokta da ağaçlandırmalarda tür seçimidir. Çal ve civarında yapılan ağaçlandırmalarda hemen tamamıyla çam kullanılmıştır. Yeni yapılacak ağaçlandırmalarda yetiştirme ortamına uygun ve değişik amaçlara hizmet edebilen farklı orman ağacı türlerinin kullanılması ağaçlandırmalar yoluyla oluşmuş özel ormanların gelir getirme potansiyelini yükseltebilir.

Unutulmaması gereken önemli bir nokta da ağaçlandırılmış alanların, doğal olarak özel ormanların henüz fiyatlandırılmayan, ücretlendirilmeyen hizmetleridir. Toprağı korumak, su rejimin düzenlemek, biyolojik çeşitliliği desteklemek ve en az bunlar kadar önemli olan karbon tutma hizmeti yalnızca orman sahibine değil tüm topluma hizmet eder. Bu hizmetlerin fiyatlandırılması ve devlet tarafından bu hizmetlerin karşılığı olarak özel orman sahiplerine ödeme yapılması bugün için çok mümkün görünmese de yakın bir gelecekte bu tür uygulamaların başlayacağı öngörülebilir. Bunun gerçekleşebilmesinin ön koşulu ise devletin ormanın bu işlevlerine yönelik gelir kaynakları yaratmasıyla söz konusu olabilir. Örneğin, ormanların karbon tutuma işlevinin karşılığı olarak karbon salımı yapan işletmelerden vergi alınması aynı zamanda özel orman sahiplerine ormanlarının özelliklerine göre karbon tutma teşviki verilmesini olanaklı kılacaktır.

d) Orman işletmeciliği yönünden yaşanan sorunlara ilişkin çözüm önerileri: 4-1-b maddesinde önerilen kooperatifçilik anlayışı bu noktada da çözüm seçeneği olabilir. Kişi ve kurumların bir araya gelerek kuracağı kooperatifler işletmecilik açısından çok daha verimli olacak geniş alanlarda özel ormanlar tesis edebilirler. Mevcut özel ormanlardan devlet ormanı sınırları içerisinde kalanlar devlet ormanı kapsamına alınmasının yolları araştırılmalıdır. Kamulaştırma, orman sahibine alternatif arazi verilmesi ve orman tesisi yardımları bu açıdan değerlendirilmesi düşünülebilecek alternatiflerdir. Tarım alanları içerisinde ve küçük parçalar halinde bulunan ormanların işletmeciliğinin verimli hale getirilmesi açısından ise yine kooperatifçilik ve verimsiz komşu tarım alanlarında orman tesisinin teşviki düşünülebilir.

e) Üst Hakkı kurulmasına ilişkin sorunlarla ilgili çözüm önerileri: Özellikle orman sahibinin vefatı, göç etmesi vb. durumlarda bu konu önemli sıkıntılara neden olabilmektedir. Küçük ölçekli özel orman işletmeciliğinin zaten verimsiz olması ile birlikte bu tür sorunlar özel

orman tesisinin teşviki açısından sıkıntı yaratmaktadır. Konu hukuki açıdan ayrıntılı olarak incelenmeli ve hem genel hukuk ilkelerine hem de ormanların devamlılığına zarar vermeyecek şekilde çözümler üretilmelidir.

f) Üçüncü şahısların özel ormana girmesi nedeniyle yaşanan sorunlara ilişkin çözüm önerileri:

Türk Medeni Kanunu'nun 751. maddesi bitki örtüsünü korumak amacıyla ormana girişlerin yetkili makamlarca yasaklanabileceğine hükmettiğine göre devlet orman işletmelerinin orman sahiplerinin istekleri doğrultusunda bu tür yasaklayıcı kararlar alması sorunun çözümü açısından yararlı olacaktır.

g) Doğal zararlılarla mücadeleye ilişkin sorunlarla ilgili çözüm önerileri:

Orman sahiplerine yönelik bu tür mali külfetlerin çözümü orman işletmeciliğinin verimli bir şekilde yapılmasıyla bağlantılıdır. Bu nedenle, yukarıdaki maddelerde dile getirilen çözüm önerileri ile özel orman işletmeciliği verimli hale getirildiğinde bu tür masraflar da özel orman sahibi tarafından karşılanabilir nitelikte olacaktır. Bunun yanında, özel orman işletmeciliğinin verimli yapılamadığı durumlarda devlet orman örgütünün özel orman sahiplerinin bu tür yüklerini azaltıcı idari önlemlere başvurması yararlı olacaktır.

h) Komşu orman ağaçlarına tahammül mecburiyetiyle ilgili çözüm önerileri:

Bu tür sorunların çözümü konusunda merkezi (yasal ya da idari) kararların alınması yerine tarafların anlaşmasına dayalı yaklaşımların geliştirilmesi daha sağlıklı olacaktır.

2) Sahipli arazide yapılan özel ağaçlandırmalar sonucu oluşup üç hektardan küçük olduğu için orman sayılmayan ağaçlıklarla ilgili sorunlara ilişkin çözüm önerileri:

Orman ekolojik bir yaşam birliğidir, bir ekosistemdir. O nedenle ormanı, araziyi kayıt altına almak amacıyla geliştirilmiş mülkiyet sistemiyle sınırlandırmak olanaklı değildir. Tek bir mülkiyet altında da olsa birden fazla mülkiyete söz konusu olsa da bir alan ormansa ormandır. Yani ekosistem açısından orman birliğini oluşturmuş bir arazi parçasına birden fazla malik söz konusu olduğu için orman kabul etmemek ve o alanda tapulu kesim işlemlerini yürütmek bilimsel ve teknik ormancılık ilkelerine uygun değildir. Bu nedenle "Orman Kadastro ve 2/B Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik" ile 27 Aralık 2013 tarihinde yapılan değişiklik geri alınmalı ve ayrı ayrı üçer hektardan küçük olsa bile topluca üç hektardan büyük olan birbirine bitişik ağaçlık alanlar orman sayılmalıdır.

3) Devlet ormanlarında ve hazine arazilerinde yapılan ağaçlandırmalarla oluşmuş ormanlara ve diğer ağaçlık alanlara ilişkin sorunlarla ilgili çözüm önerileri:

Bu noktada iç içe girmiş oldukça girift bir sorun bulunmaktadır. Ağaçlandırılan alanlarla projeler birbirine uymamakta, ağaçlandırmayı ortaklaşa yapan kişilerin çoğuna ulaşılamamakta, ağaçlandırılan alanlar devlet ormanı olarak görünmekte ve bu ormanların amenajman planları bulunmamaktadır. Buna karşılık ağaçlandırma yapan kişilerin elinde noter onaylı taahhüt senetleri bulunmakta; bu taahhüt senetlerinde amenajman planlarının orman idaresi tarafından yapılacağı ve yararlanmanın 6831 Sayılı Orman Kanunu'nun özel ormanlara ilişkin hükümlerine göre yapılacağı belirtilmektedir. Çalışma grubumuz bu sorunu detaylıca tartışarak aşağıdaki aşamalardan oluşan bir çözümün bu koşullarda izlenebilecek en ideal yol olduğu kanaatine ulaşmıştır:

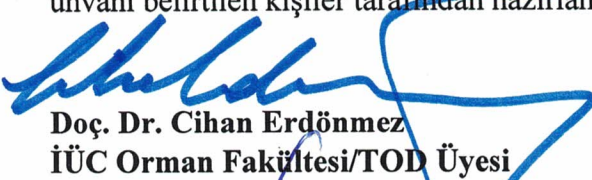

a) 384 ortaklı bir ağaçlandırma çalışması söz konusu olduğundan⁵ bu ortakların tamamına ulaşma zorunluluğu bulunmaktadır. Ne var ki ortakların çoğuna ulaşılamamaktadır. Daha da önemlisi ölen ortakların mirasçılarının kimler olduğu bile bilinmemektedir. Bu durumda oluşan tikanıklığı aşmak için ulaşılamayan ortaklara yönelik olarak tebligat hukukunda yeri olan ilan tebligat uygulamasına başvurulmalı, bu tebligata uygun olarak başvuruda bulunmayanların yararlanma hakları devlet orman işletmesine devredilmelidir.

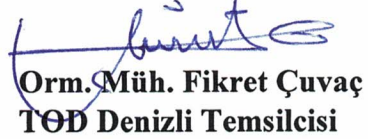
b) Taahhüt senetleriyle başvuruda bulunanların ellerinde bulunan taahhüt senetlerinde ve krokilerde belirtilen alanlardan yararlanmalarını sağlamak üzere özel ağaçlandırma olurları fiilen ağaçlandırma yapılan alanları kapsamak üzere ve taahhüt senedinde belirtilen kişi ya da onun yasal mirasçısı adına revize edilmelidir. Bu uygulamayı gerçekleştirebilmek üzere 23 Ekim 2019 tarih ve 30927 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Ağaçlandırma Yönetmeliği’ne bir geçici madde eklenerek *taahhüt senetleri yoluyla özel ağaçlandırma yapan kişilerin ağaçlandırma izinleri fiilen ağaçlandırma yaptıkları alanları kapsamak üzere bir defaya mahsus olmak üzere yenilenir* hükmüyle bu çözümün yasal dayanağı oluşturulabilir. Yürürlükteki ağaçlandırma mevzuatına göre; “özel ağaçlandırma sahasından bütün ortaklar müşterek ve müteselsilen sorumlu olduğundan bu örnekte olduğu gibi çok ortaklı özel ağaçlandırma tahsislerinde taahhüt senedi getirenlere projede yazılı miktarlar kadar sahanın ortaklaşa tahsis edilmesi” işlemi mümkün kılmamaktadır. Çok ortakla özel ağaçlandırma yapan kişilerin önündeki bu engeli kaldıracak şekilde Ağaçlandırma Yönetmeliği’nde gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

c) Taahhüt senetlerinde belirtildiği gibi ağaçlandırmalar yoluyla oluşturulan ve kadastro çalışmaları sonucunda devlet ormanı olarak görünen alanların amenajman planları orman idaresi tarafından yapılmalı ve böylece ağaçlandırma yapan kişilerin ormandan yararlanma yolu açılmalıdır.

Bu rapor, Türkiye Ormancılar Derneği Denizli Temsilciliğinin talebi üzerine aşağıda adı ve unvanı belirtilen kişiler tarafından hazırlanmış ve imza altına alınmıştır. 20.01.2020

Doç. Dr. Cihan Erdönmez
İÜC Orman Fakültesi/TOD Üyesi

Orm. Y. Müh. Hayriye Ertuğrul
TOD Üyesi

Orm. Müh. Fikret Çuvaç
TOD Denizli Temsilcisi

Orm. Y. Müh. Mustafa Afacan
TOD Üyesi

⁵ Bu bir örnektir. Buna benzer başka çok ortaklı ağaçlandırmalar da bulunmaktadır.